

Mikko Kohvakka

Verkostot korkeakouluja ja niiden toiminnan skaaloja muokkaavana voimana Itä-Suomessa 1970- ja 1980-luvulla

Mikko Kohvakka tarkastelee artikkelissaan sitä, miten korkeakoulun alue- ja paikallistason sidosryhmien muodostaman ylipaikallisen verkoston tiheys ja sen käyttämä spatiaalinen retoriikka vaikuttivat kahden vuonna 1969 toimintansa aloittaneen korkeakoulun kehitykseen ja strategiaan valintoihin ”hyvinvointikapitalismin” ja ”kilpailuvaltiokapitalismin” murrosvaiheessa.

Eurooppalaisten korkeakoulujen historiassa 1970- ja 1980-luku olivat mielenkiintoinen murrosvaihe. Sen alkuun ajoittui ”keynesiläis-fordistisen hajautetun hyvinvointivaltioprojektin” syvin jakso, jota luonnehti luottamus korkeakoulutukseen sosiaalisen nousun väylänä. Erityisesti Suomessa laaja korkeakouluverkko nähtiin välineenä valtiojohtoisen, sosiaaliseen ja alueelliseen tasaamiseen nojaavan yhteiskuntapolitiikan toteuttamisessa ja valtiotilan reuna-alueiden haltuunotossa.¹

Vallitseva järjestelmä haastettiin Suomessa 1980-luvulla, kun markkinajohtoisuuteen, kaupunkikeskeisyyteen ja valtiovetoisuutta horjuttaneeseen hajaantuvaan hallintojärjestelmään nojaava ”kilpailuvaltiokapitalismi” alkoi vallata alaa merkityksellisenä diskurssina. Sami Moisio mukaan ”keynesiläinen hyvinvointidiskurssi” ja ”hayekilais-schumpeteriläinen uusliberaali kilpailukykydiskurssi” kohtasivat ensi kertaa ja

asettuivat limittäin moniaikaisina poliittisina toimintaperiaatteina.²

Kehitysvaihe muokkasi yliopiston ja sitä ympäröivän yhteiskunnan vuorovaikutusta ja vaikutti yliopiston ja valtion suhteeseen. Korkeakoulujen tulosvastuullisuus lisääntyi, ja ne alkoivat saada yritysmäisempiä piirteitä. Markkinahakuisuudesta oli osoituksena, että korkeakouluilta odotettiin yhä laajempaa yhteiskunnan palvelemista. Aikaisemmin vahvasti valtiojohtoisen tiedepolitiikan rinnalla vahvistettiin yksityiseen sektoriin linkittyntä teknologiapolitiikkaa. Kansallisessa kehittämisstrategiassa 1980-lukua voidaan pitää teknologialähtöisyyden kautena.³

Tarkastelen vertailevalla otteella, kuinka Joensuun korkeakoulua ja Lappeenrannan teknillistä korkeakoulua⁴ ympäröivät alue- ja paikalliset

1. Neil Brenner, *Urban Governance and the Production of New State Europe 1960-2000*. *Review of International Political Economy* 11/3 (2004), 458–464; Sami Moisio *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino 2012, 15, 24, 247; Arto Nevala, Koulutuksen kolme vaihetta. Teoksessa Kai Häggman et al. (toim.) *Suomalaisen arjen historia 4: Hyvinvoinnin Suomi*, Porvoo: WSOY 2008, 98–99; Maurice Kogan & Marianne Bauer, *Higher Education Policies. Historical Overview*. Teoksessa Maurice Kogan et al. *Transforming Higher Education. A Comparative Study*, London: Jessica Kingsley Publishers 2000, 37; Marja Jalava *The University in the Making of the Welfare State*. Frankfurt am Main: Peter Lang 2012.

2. Moisio 2012, 163–164; Ks. myös Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi Jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus 2006.

3. Walter Rüegg (toim.) *A History of the University in Europe Vol. IV. Universities since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011; Tarmo Lemola, Tiede- ja teknologiapolitiikan muotoutuminen. Teoksessa Päiviö Tommila & Allan Tiitta (toim.) *Suomen tieteen historia IV. Tieteen ja tutkimuksen yleinen historia 1880-luvulta alkaen*, Helsinki: WSOY 2002, 472–473; Kogan & Bauer 2000, 43–44; Nevala 2008, 99.

4. Vuonna 1969 perustettu Joensuun korkeakoulu muutettiin yliopistoksi vuonna 1984. Niin ikään 1969 perustettu Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu sai yliopistonimen vuonna 2003.

listason organisatoriset instituutiot⁵ vaikuttivat korkeakoulujen rakenteeseen ja strategisiin valintoihin 1970-luvun alkupuoliskolta 1990-luvun alkuun. Tuolloin organisaatiot olivat rakenteellisesti täysi-ikäisiä ja siirryttiin yhdyntyneen Euroopan ja globaalien innovaatiojärjestelmien kauteen, samoin hyvinvointikapitalismista kilpailuvaltiokapitalismiin. Siirtymävaihe rikkoi väliaikaisen pysyvyyden tilan ja mahdollisti kilpailevat tulkinnot ja ”pelaamisen” syntyneellä kontingenssilla⁶. Korkeakoulun ollessa nuori yhteiskunnalla on parhaat mahdollisuudet vaikuttaa sen kehitykseen, ovathan vastaperustetun korkeakoulun rakenne ja toimintakulttuuri väistämättä keskeneräisiä ja hakevat pitkään suuntaansa.⁷

Artikkeli nojaa maantieteessä käytettyyn skaala-käsitteeseen, jolla tiivistettynä tarkasteltavien ilmiöiden ja käytäntöjen mittakaavaa (paikallinen, alueellinen, kansallinen, ylikansallinen). Korkeakoulun ja sitä ympäröivän alueen välinen vuorovaikutus on maantieteellisesti ajateltuna ”moniskaalainen” – yli-paikallisten verkostojen välityksellä tuotettu – sosiaalinen prosessi⁸. Vaikuttaessaan korkeakoulun kehitykseen toimijat ottivat osaa paitsi kaupunkitilan (paikallisen) myös maakunnan (alueellisen), valtion ympärille rakentuneen kansallisen sekä ylikansallisen vuorovaikutuksen konstruointiin. Tämä on osoitus siitä, että skaalojen väliset rajat ovat häilyvät. Perusteluita paikallisuuden ja alueellisuuden merkityksellisyydestä ammennetaan niin kansallisesta kuin ylikansallisesta ja päinvastoin.⁹

Lähestyn tutkimuskysymystä retorisen analyysin ja semioottisen sisällönanalyysin tarjoamien työkalujen avulla. Etsin virallisista asiakirjoista, lehtiartikkeleista ja henkilöhaastatteluita¹⁰ toiminnan skaaloihin kytköksissä olevia vaihtoehtoisia retorisia valintoja, joilla korkeakoulujen alue- ja paikallistason sidosryhmät osallistuivat opinahjojen ja skaaloille annettujen merkitysten muokkaamiseen. Analyysissa otan huomioon, että valitut puhunnan muodot itses-

sään loivat merkityksiä ja auttoivat luomaan yhteiskunnallisia rakenteita. Kunakin aikana valinnat yhteiskunnalliset rakenteet säätelivät retorisia valintoja ja sitä, mitkä näkökulmat nousivat merkityksellisiksi.¹¹

Tiettyjen käytäntöjen nivoutuminen osaksi yliopisto-organisaation strategioita, rutiineja ja identiteettiä on sitä vahvempaa mitä useammin ja laajemmin – niin horisontaalisesti kuin vertikaalisti – yliopisto-organisaatio ja siihen kytkeytyvä sidosryhmien verkosto puhuvat samalla äänellä.¹² Tällöin on kyse ”korkeasta institutionaali-

5. Pohjois-Karjalan ja Kymen lääninhallitus, maakuntaliitot, Lappeenrannan ja Joensuun kaupunki sekä kauppakamarit ja säätiöt/seurat.

6. David Harvey *The Limits to Capital*, Chicago: University of Chicago Press 1982, 431; Pierre Bourdieu *Homo Academicus*, Stanford: Stanford University Press 1988, 159–162; Kari Palonen, *Four Times Politics: Policy, Polity, Politicking and Politicization. Alternatives: Global, Local, Political*, 28/2 (2003), 171–186.

7. Burton R. Clark *The Higher Education System: academic organization in cross-national perspective*. Berkeley: University of California Press 1983, 183.

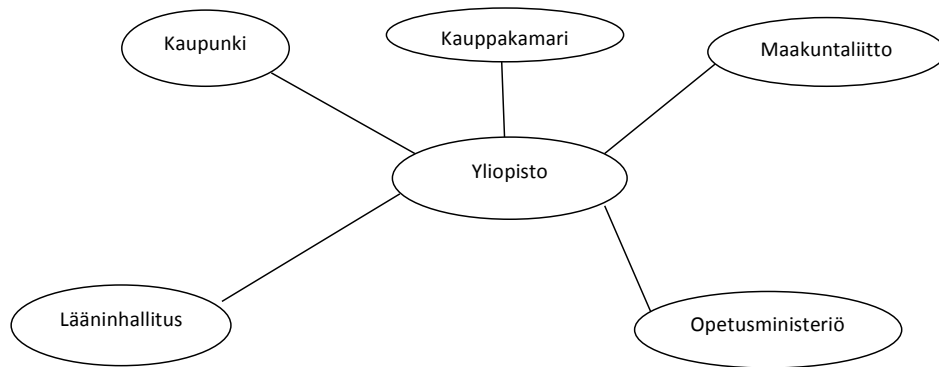
8. Vrt. Päivi Kymäläinen, Skaala, paikka ja ihmismaantieteen viimeaikainen kehitys. Teoksessa Jorma Kytömäki ja Sami Moisio (toim.) *Paikka, Kaupunki, Valtio. Ihmismaantieteen perspektiivejä*. Turku: Kirja-Aurora 2006, 169.

9. Becky Mansfield, Beyond rescaling: reintegrating the 'national' as a dimension of scalar relations. *Progress in Human Geography*, 29/4 (2005), 460–461.

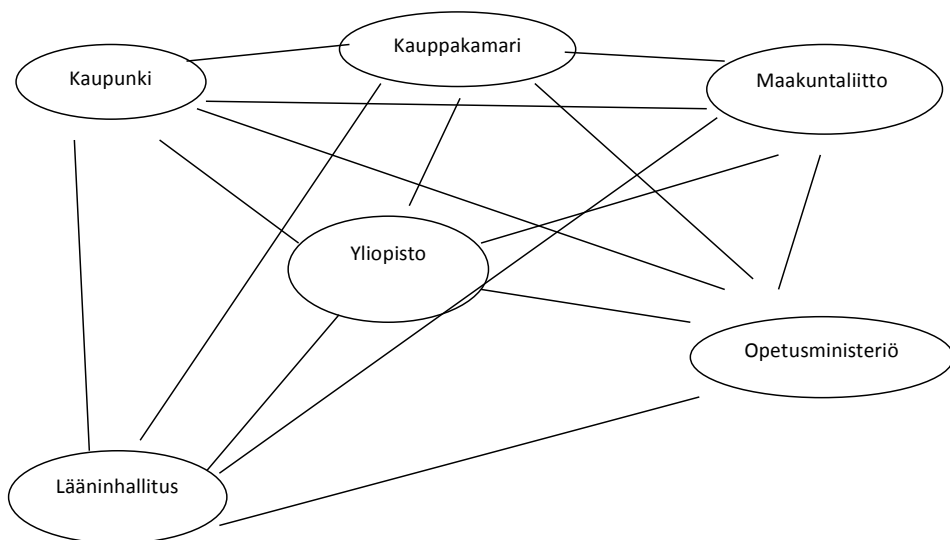
10. Artikkelissa hyödynnetään Kymenlaakson, Etelä- ja Pohjois-Karjalan maakuntaliittojen ja kauppakamarien, Etelä-Karjalan ydinalueneuvottelukunnan, Viipurin Taloudellisen Korkeakouluseuran sekä Joensuun korkeakoulun rehtori Heikki Kirkisen ja Lappeenrannan kaupunginjohtaja Jarmo Kõlhin henkilökohtaisia arkistoja. Täydentävänä materiaalina käytetään Pohjois-Karjalan ja Kymen lääninhallitusten julkaisuja, lehtileikkeitä ja henkilöhaastatteluja.

11. Norman Fairclough, Bob Jessop & Andrew Sayer, *Critical Realism and Semiosis*. Teoksessa Jonathan Joseph & John Michael Roberts (toim.) *Realism, Discourse, and Deconstruction*, London: Routledge 2004, 23–42; Bob Jessop, Cultural political economy and critical political studies. *Critical Policy Studies*, 3/3–4 (2010), 337–341.

12. Timothy J. Rowley, Moving Beyond Dyadic Ties. A Network Theory of Stakeholder Influences. *Academy of Management Review*, 22/4 (1997), 888; Jouni Häkli, Regions, Networks and Fluidity in the Finnish Nation-State. *National Identities*, 10/1 (2008), 5–22.

Kuvio 1. Matala institutionaalinen tiheys

Kuvio 2. Korkea institutionaalinen tiheys

sesta tiheydestä”, jonka syntyminen edellyttää erilaisten organisatoristen instituutioiden suhteellisen suurta määrää ja tiivistä luottamukselliseen vastavuoroisuuteen perustuvaa yhteistyöverkostoa.¹³ Vallitsevien käytäntöjen ylläpito edellyttää tiettyjä menettelytapoja, jotka ”värävävät” ja sitovat toimijoita laajalta skaalalta vahvistamaan senhetkistä tasapainotilaa ja torjumaan sitä horjuttamaan nousseita käytäntöjä.¹⁴ Mikäli institutionaalinen tiheys jää matalaksi, seurauksena on toistensa kanssa kilpailevia näkemyksiä ja odotuksia. Tämä häiritsee yliopis-

ton kehitysstrategioiden luomista ja toteuttamista sekä saattaa pahimmillaan johtaa yliopiston ja sidosryhmien välisen luottamuksen rakoi- luun, kuten kävi 1970-luvun Etelä-Karjalassa ja 1980-luvun Pohjois-Karjalassa (Ks. ideaalitalan- teita kuvaavat kuvat 1. ja 2.).

13. Vrt. Ash Amin & Nigel Thrift, *Living in the Global*. Teoksessa Ash Amin & Nigel Thrift (toim.) *Globalization, Institutions, and Regional Development in Europe*, Oxford: Oxford University Press 1994, 14–15.

14. Jessop 2010, 341; ks. myös Häkli 2008.

Pohjois-Karjala mallioppilaana

Itsenäisellä, omaleimaisella ja köyhän läänin statuksella ratsastaneella Pohjois-Karjalalla ei ollut vaikeuksia asettua osaksi 1970-luvun vallitsevaa poliittis-taloudellista ilmapiiriä. Negatiivisena mielletävä taloudellinen jälkeenjääneisyys käännettiin alueella valttikortiksi ja kehitysaluestatusta pyrittiin hyödyntämään aluepolitiikassa. Jopa alueen vahvin liberaalin markkinatalouden puolestapuhuja, Pohjois-Karjalan kaupapakamari, piti tärkeimpänä tehtävänä kehitysalueisiin keskittyvän valtiojohtoisen aluepolitiikan tukemista ja asetui eri linjalle kuin yhteiskunnan sosialisoinnista huolestunut, Helsingissä sijainnut Keskuskauppakamari.¹⁵ Pohjois-Karjalan epävarmat tulevaisuuden näkymät lisäsivät alueen riippuvuutta valtiovallan 1960-luvun puolivälistä aktiivisesti harjoittamasta tulonsiirto- ja kehitysaluepolitiikasta. Se ryhtyi sopeutumaan valtaa pitävien keskustalaisten ja sosiaalidemokraattisten poliitikkojen ja virkamiesten tuottaman hyvinvointidiskurssin määrittämiin sääntöihin ja jäljittelemään näiden tahojen toimintaperiaatteita.¹⁶

Läänitasolla pienemmät kunnat eivät ryhtyneet haastamaan Joensuun johtavaa asemaa, koska monet valtion kehitysaluepolitiikan nimissä 1960–1970-luvulla toteutetut teollistamistoimet koskettivat Joensuun ulkopuolisia paikkakuntia.¹⁷ Tämä lisäsi luottamusta vallinnutta poliittis-taloudellista diskurssia ja maakunnan teollistamisessa aloitteellisena toiminutta Pohjois-Karjalan maakuntaliittoa kohtaan. Liitto nähtiin koko maakunnan edun ajajana sekä ”yleiskarjalaisuudella” ja alueen ”jälkeenjääneisyysdellä” ratsastaneen me-hengen yhtenä keskeisenä vahvistajana.¹⁸

Joensuun korkeakoulussa eri valtaryhmät läänin pääkaupungin ja maakuntaliiton ympärille koonnut aluepolitiikkakeskeinen puhe- ja toimintatapa näkyivät tarpeena laajentaa tieteenalarakennetta. Päämääränä häämötti Joensuun monitieteinen yliopisto, joka ottaisi sille kuuluvan paikan Itä-Suomen johtavana korkeimman

sivistyksen keskittymänä. Korkeakoulu allekirjoitti nämä alueelta kantautuneet toiveet ja kehitysstrategiat. Se vannotti läpi 1970-luvun kehitysvänsä monitieteelliseksi yliopistoksi alueen ”luontaisten erityispiirteiden ja edellytysten suuntaisesti”.¹⁹

Pohjois-Karjalan alueaktiivien valttikortti oli tiivis ja korkeakoulun rakenteelliseen kasvuun positiivisesti suhtautunut vaikuttajaverkosto, joka ei ollut vain paikallinen tai alueellinen, vaan jonka säikeet ulottuivat valtiosatasolle.²⁰ Siihen kuuluivat merkittävät aluepolitiikkaan myönteisesti suhtautuneet hallituspuolueiden edustajat ja keskeiset opetusministeriön virkamiehet, joilla oli halu kehittää aluetta ja vahva tunneside siihen.²¹ Samanaikaisesti maakunnan – erityisesti Joensuun – porvaripiireissä herätti ärtymistä korkeakoulun kasvatustieteiden opetuk-

15. Joensuun Maakunta-arkisto (JOMA), Pohjois-Karjalan kauppakamarin arkisto (PKKA), Hallituksen, johtokunnan ym. ptkt 1974 Ca:12, Hallituksen ptk. 26.9.1974; vrt. Vuorineuvos Olavi Sohlberg: Kauppakamarien toimittava talousjärjestelmämme puolesta. *Kauppalähti* 12.12.1973.

16. Vrt. Paul J. DiMaggio & Walter W. Powell (1983) The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48/2 (1983), 147–160.

17. JOMA, Pohjois-Karjalan maakuntaliiton arkisto (PKMA), Puheet ja esitelmät Hg:2, Osmo Kuivalainen: Pohjois-Karjalan talouden kehitysnäkymistä 1970-luvulla; Jaana Juvonen, *Pohjois-Karjalan Lääninhallitus 1960–1997*. Joensuu: Pohjois-Karjalan lääninhallitus 1997; ks. myös *Maakunnan puolesta: Maakuntaneuvos Osmo Kuivalaiselle 11.5.1987*. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

18. Ks. myös Anssi Paasi, *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehitymisestä*, Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 8 1986, 219, 288.

19. JoMa, PKMA, Pöytäkirjat 1977 Ca:29, Muistio Pohjois-Karjalan kansanedustajille maakuntaliiton järjestämässä evästys- ja neuvottelutilaisuudessa 7.2.1977.

20. Vrt. Häkli 2008.

21. Ismo Björn, Syrjäseudun ääni – reuna-alueen voima. *Poliittisia ääniä Pohjois-Karjalassa. Artikkeleita itäsuomalaisesta politiikkanteosta*, Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 15, 2012; Arto Nevala, *Uudisraivaja. Joensuun yliopiston 40-vuotishistoria*, Saarijärvi: Joensuun yliopisto 2009, 116–118, 319, 322.

nessä näkynyt marxilainen tiedekäsitys sekä ha-
vahtuminen siihen, ettei korkeakoulu paranta-
nut äkillisesti yleistä hyvinvointia.²² Risteävien
ideologioiden ja tiedekäsitysten sekä epärealis-
tisten odotusten ympärille syntyneellä vastak-
kainasettelulla ei ollut vaikutusta siihen, että
Pohjois-Karjalassa läpi 1970-luvun harjoitettu
aluepolitiikkaa, kehitysalueiden jälkeenjäänei-
syyttä ja valtion vastuuvollisuutta korostanut
puhunta vahvisti yhtä aikaa sekä alueellista että
kansallista skaalaa ja kietoi ne tiukasti toisiinsa.

Kansallisen ja alueellisen välistä sidosta lujitti
monien keskeisten alueaktiivien toiminta sekä
kansallisen että alue- ja paikallistason johtavissa
tehtävissä. Oiva esimerkki oli keskustapuolueen
vahva vaikuttaja, maaherra Esa Timonen, joka
oli Pohjois-Karjalassa paitsi valtiovallan ylin
edustaja vuosina 1967–1992 myös maakuntahal-
lituksen pitkäaikainen puheenjohtaja ja siten
yksi alueellista skaalaa vahvistavan puhunnan
tärkeimmistä edustajista. Toinen kansallisen ja
alueellisen ympärille rakentunutta ”hajautettua
hyvinvointivaltiota” tukevan moniroolisuuden
edustaja oli niin ikään keskustataustainen Heik-
ki Kirkinen. Hän oli 1970-luvulla sekä kansalli-
seen hyvinvointivaltioajatteluun vahvasti sitou-
tuneen korkeakoulun rehtori että alueen alike-
hittyneiden maakuntien edunvalvojan, Itä-Suo-
men liiton puheenjohtaja.²³

Niin keskusta- ja SDP-vetoisissa ”hajautettua
hyvinvointivaltiota” rakentavissa hallituskoali-
tioissa kuin Pohjois-Karjalan lääninhallituksessa
ja kunnissa Joensuun korkeakoulu nähtiin väli-
neenä hillitä pitkään jatkunutta kehitystä, jossa
maakunta oli ollut teollisuus-Suomen raaka-ai-
ne- ja työvoimareservi.²⁴ Joensuun kaupunki,
maakuntaliitto ja lääninhallitus ryhtyivätkin tu-
kemaan korkeakoulun havittelemista tieteen-
aloista ja oppiaineista metsätieteitä, oikeustie-
teitä ja sosiaalityön koulutusala.²⁵

Alueaktiivien argumentaatio heijasti ajan
henkeä. Metsätieteiden merkitystä perusteltiin
tarpeella tukea Pohjois-Karjalan ”luontaisia
edellytyksiä” toimia maa-, metsä-, ja puutalou-

teen nojaavana maakuntana ja vastavoimana
teollisuus-Suomelle. Metsätieteiden katsottiin
houkuttelevan alueelle lisää kansallista skaalaa
vahvistavaa valtio-omisteista metsäteollisuutta,
mikä puolestaan hillitsisi ”kansallisuusomaisuudek-
si” lasketun puuraaka-aineen valumista ete-
lään.²⁶

Oikeustieteiden ja sosiaalialan koulutuksen
keskeisyyttä Pohjois-Karjalalle perusteltiin ”ha-
jautettuun hyvinvointivaltioon” kytkettyneen
julkisen sektorin paisumisella. Lakimieskunnan
sijoittuminen hyvinvointivaltiota tukeneisiin
suunnittelu- ja valmistelutehtäviin sekä tasa-ar-
voon ja universalismiin nojaavan sosiaali- ja ter-
veyspolitiikan hilautuminen valtakunnallisen
politiikkahierarkian kärkipäähän olivat johta-
massa lakimies- ja sosiaalityöntekijäpulaan.²⁷
Pohjois-Karjalasta viestitettiin halukkuutta tu-
kea hajautettua hyvinvointivaltiorakennetta ja

22. Arto Nevala, ”Siihen kommunistien pesään sä et
mene”. Tiede ja politiikka valokeilassa Joensuun korkea-
koulun alkutaipaleella. Teoksessa Joel Kivirauma et al.
(toim.) *Koulutuksen yhteiskunnallinen ymmärrys*, Jyväskylä:
Suomen Kasvatustieteellinen Seura 2012.

23. Esa Timosen ja Heikki Kirkinen henkilöhistoriasta ks.
<http://www.kansallisbiografia.fi/>

24. Ks. 1970-luvun keskusta- ja SDP-vetoisten hallitusten
ohjelmat [http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvos-
tosta/hallitukset/hallitusohjelmat/fi.jsp](http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvos-
tosta/hallitukset/hallitusohjelmat/fi.jsp); vrt. esim. JoMa,
PKMA, pöytäkirjat 1979 Ca: 31, Ehdotus [maakuntaliiton]
toimintasuunnitelmaksi vuodelle 1980.

25. Vrt. Nevala 2009, 338–345.

26. JOMA, PKMA, Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1971–
1973 Da: 12, Pohjois-Karjalan lääninhallituksen lausunto
hajasijoituskomitean loppumietinnöstä 8.11.1974; Saapu-
neet asiakirjat Ea:23 1974, Itä-Suomen liiton puheenjohta-
ja Heikki Kirkinen avauspuheenvuoro: Karjalan, Kainuun
ja Savon yhteislääni, eduskuntatalo 12.2.1974; Pöytäkirjat
1977 Ca:29, Pohjois-Karjalan alueella toimivan metsäteol-
lisuuden kehittäminen ja Pohjois-Karjalan puun käyttö
15.2.1977; Pohjois-Karjalan kaupparkamarin toimitusjoh-
taja Martti Meuronen: Joensuuta vastassa yksipuolinen
asiantuntemus. *Uusi Suomi* 11.11.1980.

27. Ks. Jukka Kekkonen (1999) *Suomen oikeuden historial-
lisia kehityslinjoja*, Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustie-
teellisen tiedekunnan julkaisut, 106–132; Jouko Jaakkola,
Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen, *Armeliaisuus,
yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan
historia*, Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto 1994.

yhteiskuntapoliittista järjestystä tarjoamalla koulutusalojen sijoituspaikaksi valtiotilan reuna-alueetta, jossa sosiaalis-juridinen kehitys kaipasi valtion erityistukea.²⁸

Pohjoiskarjalaisten korkeakouluaktiivien ponnistelu Joensuun korkeakoulun laajentamiseksi osoittautui menestyksekkääksi. Maakuntaliitossa esillä olleista kolmesta kärkihankkeesta kaksi toteutui, kun metsätieteet liitettiin uutena tieteenalana korkeakouluun ja sosiaalityö nousi vastoinkäymisten jälkeen oppiaineena vahvistamaan korkeakoulun tasa-arvo- ja aluepoliittisiin kysymyksiin keskittyntä humanistis-yhteiskuntatieteellistä profilia.²⁹ Ainoastaan oikeustieteellinen tieteenala luisui vuonna 1979 perustettuun Lapin korkeakouluun, mikä Sami Moisio mukaan sinetöi 1950-luvulla alkaneen, yliopistojen hajakeskittämisen pohjalta tapahtuneen valtiotilan kansallistamis- ja modernisointiperiodin.³⁰

Joensuun korkeakoulu oli 1980-luvun alussa alueensa näköinen, ”yleiskarjalaiseen” kulttuuriin, luonnonvaroihin ja aluetieteisiin keskittynyt (opettajan)koulutuslaitos³¹, mikä osoittaa korkeakouluaktiivien sitoutumista paitsi alueellista tasauspolitiikkaa harjoittaneeseen keynesiläiseen hyvinvointivaltioon myös fordistiseen massa-ajatteluun. Tässä ajattelussa perinteisen maaja metsätalouden tukeminen, puuraaka-aineeseen nojaavan teollisen massatuotannon vahvistaminen ja koko koulutussektorin universaalistaminen (massoituminen) nähtiin lääkkeinä alikehittyneen maakunnan kohottamiseksi lähemmäs valtakunnallista keskiarvoa.³² Myös Lapin korkeakoulun 1980-luvun alun strategioissa yhteiskuntatieteellisten opintoalojen laajentamista perusteltiin Pohjois-Suomen erityistarpeilla.³³ ”Hajautetulle kilpailuvaltiolle” tyypilliset kilpailukyvyt, tutkimuksen ja aineettoman pääoman merkitystä korostaneet puhunnanmuodot yleistyivät Pohjois-Karjalan korkeakouluaktiivien keskuudessa asteittain 1980-luvun puoliväliä lähestyessä. Etelä-Karjalassa näitä piirteitä oli havaittavissa jo edellisellä vuosikymmenellä.

Etelä-Karjala väliinputoajana

Etelä-Karjalan maakunta oli 1970-luvulla väliinputoajan asemassa. Yhtäältä maakunta eli taloudellisesti hyvää aikaa, vaikka se ei vauraudessa yltänytkään teollisuus-Suomen kehittyneemmän alueen, Uudenmaan tasolle. Lappeenrannan ja Imatran teollisuusseudut olivat vahvistuneet ilman valtiiovallan merkittävää teollistavaan kehitysaluepolitiikkaan nojaavaa tukea ja ohjausta. Tätä ei Etelä-Karjalassa pidetty tappiona. Päinvastoin, erityisesti alueen vahvimmat yksityisomisteiset metsä- ja metalliyhtiöt karsastivat valtiiovallan ”kilpailua vääristävää holhoavaa otetta” elinkeinopolitiikassa. Lisäksi Etelä-Karjalan maakuntaliitto halusi tehdä pesäeroa köyhän kehitysalueen statuksella ratsastaneisiin savokarjalaisiin naapureihinsa. Se erosi vuonna 1976 Itä-Suomen liiton tarkkailijajäsenyydestä ja suuntautui maakunnallisissa yhteistyökysymyksissä Etelä-Suomeen.³⁴

Toisaalta Etelä-Karjala kärsi 1970-luvulla hallinnollisesta sirpaleisuudesta ja alueellisten toi-

28. JOMA, PKMA, Pöytäkirjat 1972 Ca:24, Pohjois-Karjalan maakuntaliiton vetoomus opetusministeriölle sosiaalityöntekijöiden koulutuksen aloittamisesta Joensuun korkeakoulussa 11.12.1972; Pöytäkirjat 1975 Ca:27, Joensuun kaupungin ja Pohjois-Karjalan maakuntaliiton vetoomus Valtioneuvostolle lakimieskoulutuksen aloittamiseksi Joensuun korkeakoulussa 7.10.1975.

29. Nevala 2009, 267–269, 321–337.

30. Moisio 2012, 15.

31. Vrt. Nevala 2009, 306–312.

32. Itä-Suomen kehittämisessä liikkeelle peruselinkeinoista. *Karjalainen* 23.4.1977.

33. Matti Salo & Marianne Junila, *Pohjoisen puolesta – pohjoista varten. Lapin yliopiston historia 1979–2008*, Jyväskylä: Lapin yliopisto 2009, 66.

34. Etelä-Karjalan kauppakamarin arkisto (EKKA), Kokouspöytäkirjat 1.9.1974–31.12.1981, Johtokunnan ptk. 21.10.1976, Liite 3; Mikkelin maakunta-arkisto (MMA), Etelä-Karjalan maakuntaliiton arkisto (EKMA), Hallituksen pöytäkirjat 1976–1978 Cb:3, Hallituksen ptk. 12.11.1976; Etelä-Karjalan maakuntaliiton toiminnanjohtaja Erkki Mennolan haastattelu 11.5.2009; ks. myös Anu Koskivirta, Vahvistuvista aluekeskuksista rakennemuutoksen edelläkävijöiksi. Teoksessa Yrjö Kaukiainen & Jouko Nurminen (toim.) *Viipurin läänin historia VI. Karjala itärajan varjossa*, Lappeenranta: Karjalan kirjapaino Oy 2010, 340.

mijoiden välisistä kiistoista. Kymen läänin hallinnollinen ydin sijaitsi niin fyysisesti kuin henkisesti suhteellisen kaukana Kouvolassa. Lisäksi Etelä-Karjalan maakuntaliitto eli 1970-luvun alkupuoliskolla hajaannuksen tilassa. Imatra ja Lappeenranta jättäytyivät vuosikymmenen alkupuoliskolla maakuntaliiton toiminnasta ja syyttivät sitä liiallisesta maaseutukuntien etujen ajamisesta. Tilalle ne perustivat Joutsenon kanssa Etelä-Karjalan kaupunkiseutujen etua ajaneen ydinalueneuvottelukunnan. Sekaannusta lisäsi se, että keskinäisestä luottamuspulasta kärsineet Imatra ja Lappeenranta olivat tukkanuottasilla maakunnan keskuspaikasta puhuttaessa. Niinpä maakunnan veturina itseään pitänyt Lappeenranta tai edes Etelä-Karjalan ydinalue ei noussut kiistattomaksi Kaakkois-Suomen keskukseksi.³⁵

Etelä-Karjalan sisäinen hajaannus ja kuntien vahva – maakunnallisen me-hengen nousun estänyt – paikallisidentiteetti näkyivät selvästi Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kehittämisessä. Etelä-Karjalan maakuntaliitto piti korkeakoulua välineenä koko maakunnan kehittämiseen ja oman vaikutusvaltansa kasvattamiseen. Lappeenrannan kaupunki tähtäsi ”uudeksi Viipuriksi”, joka toimisi materiaalien ja immateriaalien virtausten logistisena solmukohtana ja porttina Leningradin alueen markkinoille. Näissä haaveissa teknillistaloudellisiin tieteisiin painottunut korkeakoulu, johon tuli liittää myös kauppatieteet itsenäisenä tieteenalana, näytteli avainroolia. Maakuntaliitolla ei periaatteessa ollut mitään maakunnan kehittyviä kaupunkikeskuksia vastaan, mutta Lappeenrannan kaupunginjohtajan omavaltaisuuden vuoksi kaupunginjohtajan ja maakuntaliiton toiminnanjohtajan välit pysyivät viileinä.³⁶

Etelä-Karjalan kehitykselle suotuisan instituutioiden verkoston syntyminen esti lopulta itse korkeakoulu, joka ei ollut 1970-luvun alkupuoliskolla halukas laajentumaan uusille tieteenaloille. Kokoomukseen päin kallellaan olleen rehtorinsa Erkki Kinnusen suulla se esitti, että korkeakou-

lua kehitettäisiin kapea-alaisena mutta teräväkärkisenä teknillis-taloudellisena korkeakouluna. Se korostaisi erikoistumis-, kilpailukyky- ja tehokkuuskysymyksiä, ja taloustieteet olisivat alisteiset teknillisille tieteille. Korkeakoulusta valmistuisi ”kansallista elinkeinoelämää” palvelemaan diplomi-insinöörejä, joiden erikoisuutena olisivat tekniikkaa ja taloutta yhdistävä osaaminen, monipuolinen kielitaito ja kyky toimia ”kansainvälistyvällä yritysälämän kentällä”.³⁷

Kinnusen mukaan teknilliset korkeakoulut muodostivat monitieteisistä yliopistoista poikkeavan kokonaisuuden, jossa kansallisen ja kansainvälisen skaalan merkitys korostui. Tämän vuoksi niille ei voinut säilyttää ensisijaisesti alueellista palvelutehtävää. Korkeakoulun vailinaista sidosta alueen elinkeinoelämään korosti se, ettei sen profiiliin kytketty suunnitteluvaiheessa metsäteollisuutta tukevaa puun mekaanisen tai kemiallisen tekniikan opintosuuntaa. Maakunnan elinkeinoelämä kantoi huolta alemman ammattikoulutuksen saaneen työvoiman riittävyydestä metsä- ja metalliteollisuudessa, ei niinkään korkeakoulutuksen saaneista insinööreistä. Tämä heikensi toimijoiden välistä kytköstä.³⁸

35. MMA, EKMA, Hallituksen pöytäkirjat 1970–1975 Cb:2, Hallituksen ptk. 22.3.1971; Lappeenrannan kaupunginarkisto (LKA), Etelä-Karjalan ydinalueneuvottelukunnan arkisto (EKYA), Neuvottelukunnan pöytäkirjat 1973–1975 Ca:1; LKA, Jarmo Kölhin arkisto (JKA), Kirjetoisteet liitteinen ym. 1973 Fa:2, Lappeenrannan kaupunginjohtaja Jarmo Kölhin kirje Etelä-Karjalan maakuntaliiton hallitukselle koskien Imatran valintaa eheytyneen maakuntaliiton kotipaikaksi 4.12.1973; ks. myös Mikko Kohvakka, *Kasvukertomus. 40-vuotiaan Lappeenrannan teknillisen yliopiston elämäkerta*, Jyväskylä: Lappeenrannan teknillinen yliopisto 2009, 82–84; Pekka Rautio, Jaetun maakunnan identiteetti: maakuntalehti Etelä-Karjalan alueidentiteetin muovaajana, *Alue ja Ympäristö*, 39/1 (2010), 32–33.

36. Kohvakka 2009, 85–90, 137; Erkki Mennolan haastattelu.

37. Kohvakka 2009, 95.

38. EKKK, Valiokuntien kokouspöytäkirjat 1974–1982, Teollisuusvaliokunnan ptk. 29.4.1977; Karl-Erik Michelsen, *Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu*, Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu: Espoo 1994, 92–103; Kohvakka 2009, 70–77, 94–95.

Korkeakoulun asenne sopi huonosti 1970-luvun poliittiseen tilanteeseen. Opetusministeriö ei allekirjoittanut näkemystä teknillisten korkeakoulujen poikkeavasta roolista kansallisessa korkeakoululaitoksessa. Ne siirrettiinkin niiden rai-voisasta vastustuksesta huolimatta kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuudesta ”superministeriön” aseman saaneen opetusministeriön alle vuonna 1972. Poliittiselta kannaltaan oikealle kallellaan olleiden teknillisten korkeakoulujen mielestä siirto oli haitallinen. Se rikkoi toimivan verkoston elinkeinoelämän kanssa ja vahvisti julkisen vallan holhousta, josta yksityistä elinkeinoelämää palvelevan tutkimuksen hankaloittaminen alistamalla se ministeriön pikkutarkan valvonnan alaiseksi oli yksi varoittava esimerkki.³⁹

Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun johdon välit kiristyivät myös Etelä-Karjalan kehityksestä vastanneiden tahojen kanssa, koska ne eivät sulattaneet korkeakoulun nuivaa asennetta alueellisen skaalan vahvistamista kohtaan. Opetusministeri Ulf Sundqvistille osoittamassaan muistiossa Lappeenrannan kaupunginjohtaja Jarmo Kölhi toivoi ministeriöltä toimenpiteitä korkeakoulun kurssin kääntämiseksi niin, että se toimisi teknillisillä ja kaupungin toivomilla kaupallisilla aloilla ”ei ainoastaan kaupungin ja sen väestön vaan koko maakunnan ja Kaakkois-Suomen menestykseksi”. Vuonna 1974 opetusministeriö yritti Lappeenrannan kaupunginjohtajan epäsuoralla tuella syrjäyttää rehtori Kinnusen. Yritys kaatui nolosti juridisiin kysymyksiin, mutta opetusministeriön ja maakunnan painostus sai rehtorin siirtymään eläkkeelle seuraavana vuonna.⁴⁰

Rehtorin vaihtuminen ja sitä edeltäneet vaiheet pakottivat korkeakoulun sopeutumaan paremmin vallitsevaan ”hajautetun hyvinvointivaltion” keskusta-vasemmistolaiseen poliittiseen ilmapiiriin ja lähentymään kotimaakuntaansa. 1970-luvun jälkipuoliskolla korkeakoulu alkoi asennoitua positiivisemmin rakenteelliseen kasvuun, kun se havitteli itselleen sekä oikeustieteitä että kauppatieteitä. Hankkeet eivät toteutuneet, mikä selittyi näiden instituutioiden ver-

koston hajanaisuudella ja argumentoinnin sopimattomuudella vallinneeseen poliittis-taloudelliseen ilmapiiriin.

Etelä-Karjala kamppaili 1970-luvun puolivälissä Joensuun ja Rovaniemen oikeustiedehankkeita vastaan kahdella suunnitelmalla. Opetusministeriöön lähti korkeakoulun oma suunnitelma, jonka mukaan Lappeenrannassa koulutettaisiin uudenlaisia juristeja teollisuutta ja elinkeinoelämää varten. Korkeakoulun skaalapainotuksiin pettynyt maakuntaliitto kävi myös neuvotteluita Helsingin yliopiston kanssa oikeustieteellisen filiaalın perustamiseksi erilleen Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun hallintorakenteesta. Neuvottelut kariutuivat oikeustieteellisen tiedekunnan vastustukseen. Korkeakoulun oma hanke kaatui Lappeenrannan eteläiseen sijaintiin ja alueellisen tuen hajanaisuuteen sekä siihen, että valtiovalta painotti elinkeinoelämän tarpeiden sijasta hyvinvointivaltiota pönkittävän julkisen sektorin juristitarpeita.⁴¹

Kauppatiedekysymyksessä Etelä-Karjalan maakunnallisten instituutioiden ja organisaatioiden verkosto oli tiheämpi ja ulottui ylipaikallisiin toimijoihin korkeakoulun alkutaivalta tuke- neesta Viipurin Taloudellisesta Korkeakouluseurasta Kymen lääninhallitukseen sekä Kymenlaakson maakuntaliittoon. Verkoston käyttämä retoriikka oli yhtenäistä, tosin kansantaloudellisiin kustannuksiin, tehokkuuteen ja kilpailukykyyn nojaavaa. Verkosto argumentoi kauppatieteellistä yksikköä havitelleita mikkeliiläisiä ja joen-

39. Pekka Ahonen, Pentti Laasonen & Markku Mannerkoski, *Palvelututkimus*, Korkeakoulu- ja tiedepoliittinen tutkimussäätiö: Helsinki 1973; Michelsen 1994, 87–92; Jallava 2012, 115, 127–137.

40. LKA, JKA, Esitelmät, muistiot ym. 1966–1973 Hc:1, Ajatuksia koulutuksen yleisistä yhteiskunnallisista tavoitteista ja Lappeenrannan tehtävästä Kaakkois-Suomen koulutuskeskuksena 4.6.1973; Kirjetoisteet liitteineen ym. 1973 Fa:2, Jarmo Kölhin muistio Ulf Sundqvistille 12.2.1973; ks. myös Kohvakka 2009, 103–108.

41. MMA, EKMA, Hallituksen pöytäkirjat 1970–1975 Cb:2, Hallituksen ptk. 29.11.1975; Hallituksen pöytäkirjat 1976–1976 Cb:3, Hallituksen ptk. 4.6.1976; Erkki Menolan haastattelu; ks. myös Kohvakka 2009, 110–114.

suulaisia korkeakouluaktiiveja vastaan asettamalla vastakkain kehitysalueille ulotettavan sosiaalisen tasaamisen sekä talouspoliittisen tehokkuuden⁴². Verkoston mukaan Lappeenranta oli perustamiskustannuksiltaan halvin vaihtoehto ja paras keino luoda Itä-Suomeen korkeakoulu, joka tukisi, ”Viipurin kauppiasperinteitä vaalien”, Suomen ulkomaankaupan kilpailukykyä.⁴³

Kansallisen ja kansainvälisen skaalan merkitystä korostanut tehokkuus- ja kilpailukykypuhunta ei vakuuttanut valtiovaltaa siinä määrin, että se olisi antanut kauppatieteiden tutkinnon-anto-oikeuden Lappeenrantaan. Etelä-Karjala ei onnistunut Pohjois-Karjalan tapaan luomaan luottamuksellisia suhteita opetusministeriön avainvirkamiehiin, kuten kansliapäällikkö Jaakko Nummiseen ja korkeakoulu- ja tiedeosaston päällikkö Mikko Niemeen. Nämä olivat Etelä-Suomen vastavoimaksi luodun hajautetun korkeakoululaitoksen pitkäaikaisia takuumiehiä. Hyvät verkostot virkamiehistöön korostuivat, koska hallitukset olivat 1970-luvulla lyhytikäisiä ja opetusministerien vaihtuvuus suurta. Etelä-Karjalassa ei päästykään hyödyntämään maakuntaliiton johdon hyviä suhteita liberaalisen kansanpuolueen Jaakko Itälään, joka oli opetusministerinä kahteen otteeseen noin vuoden ajan.⁴⁴

Valtioneuvoston päätös olla sijoittamatta kauppatieteitä myöskään kehitysalueelle, Mikkeleihin tai Joensuuhun, oli osoitus siitä, että ”hajauteulla hyvinvointivaltiollakin” oli rajansa. Öljykriisin jälkeiseen taloudelliseen taantumaan ja riittävään ekonomitarjontaan vedoten opetusministeriö viestitti Lappeenrannan teknilliselle korkeakoululle, että sen pitäisi jatkaa taloustieteiden kehittämistä osana teknillisiä tieteitä.⁴⁵ Kilpailuvaltiodiskurssin vähittäistä hivuttautumista valtiojohtoisen hyvinvointidiskurssin rinnalle henki ministeriön päätös sallia Lappeenrannan kaupungin, Viipurin Taloudellisen Korkeakouluseuran ja Kaakkois-Suomen elinkeinoelämän rahoittamat kaksi lahjoitusprofessuuria assistentteineen. Niiden painoaloina olivat laskentatoimi ja teollisuusyritysten kansainväliset toiminnot.⁴⁶

Päätös noudatti 1970- ja 1980-luvun taitteen kansallisen korkeakoulupolitiikan peruslinjoja, alueellisten erojen kaventamista ja tasa-arvoisuuden periaatetta koulutuksen saatavuudessa. Valtiovallan huomio ja resurssit lankesivat Pohjois-Karjalan ja Lapin kaltaisille syrjäseuduille. Etelä-Karjalan kohtalona oli jäädä odottamaan vuoroaan. Se muistutti Oulun seutua, jossa yliopisto joutui joustamaan kasvutavoitteissaan Rovaniemen hyväksi⁴⁷. Näille alueille oli kuitenkin avautumassa etsikkoaika, kun korkeaa teknologiaa ryhdyttiin Suomessa korostamaan aluepolitiikan välineenä 1980-luvun alkupuoliskolla.⁴⁸

Palvelututkimuksen puute Pohjois-Karjalan huolena

Suomalainen yhteiskunta alkoi 1980-luvulla ottaa askelia kohti ”hajautettua kilpailuvaltiota”, mikä heijastui harjoitettuun aluepolitiikkaan. 1970-luvun jälkipuoliskolla alkanut siirtyminen perustyöpaikkoja luovasta teollistavasta kehitys-

42. Vrt. Moisio 2012, 89.

43. MMA, Kymenlaakson maakuntaliiton arkisto (KLMA), Hallituksen pöytäkirjat 1976–1977 Cd:8, Kymen läänin kansanedustajien, läänin- ja piirihallinnon sekä maakuntaliittojen neuvottelu 11.10.1976; LKA, Viipurin Taloudellisen Korkeakouluseuran arkisto (VITAKO), Työvaliokunnan pöytäkirjat 1977–1983 Cc:2, Työvaliokunnan ptk. 2.6.1977; LKA, JKA, Esitelmät ja muistiot ym. 1974–1979 Hc:2, Lappeenrannan kaupungin kannanotto Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kehittämiseen 13.4.1978; Erkki Mennolan haastattelu; ks. myös Kohvaka 2009, 115–125.

44. Erkki Mennolan haastattelu; Ministeri Jaakko Itälän haastattelu 20.5.2009; LKA, JKA, Esitelmät ja muistiot ym. 1974–1979 Hc:2, Keskustelu opetusministeriössä mahdollisuuksista vaikuttaa Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun tuotantotalouden laitoksen kehittämiseen kohti kaupparokkeakoulua 11.10.1978; ks. myös Jalava 2012, 116–122; Moisio 2012, 136, 145.

45. Kohvaka 2009, 124; Opetusministeriön kansliapäällikkö Markku Linnan tiedonanto 20.5.2009.

46. Ks. Lahjoitusprofessuurien perustamiselle selkeät ohjeet. *Korkeakoulutieto* 1/1981, 5–6.

47. Salo & Junila 2009, 67.

48. Matti Salo, *Pohjoinen Alma Mater. Oulun yliopisto osana korkeakoululaitosta ja yhteiskuntaa perustamisvaiheista vuoteen 2000*, Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys 2003, 296, 302–303.

aluepolitiikasta pienten ja keskisuurten yritysten laadullisia toimintaedellytyksiä tukevaan yleiseen aluepolitiikkaan herätti huolta Pohjois-Karjalassa. Lääni oli menettämässä suosituimmuusasemansa valtiovallan silmissä. Raskaaseen perusteellisuuteen nojanneet, tuotannollaan hyvinvointivaltiota rakentaneet teollisuus-Suomen alueet ajautuivat kriisiin, mikä sai valtiovallan ulottamaan tukiverkkonsa aiempaa laajemmalle alueelle. Yksi erityistuen piiriin otetuista alueista oli metsäteollisuuden rakennemuutoskurimukseen joutunut Kymen lääni.⁴⁹

Pohjois-Karjalassa kansallisen skaalan merkitys väheni ja alueellisten ja paikallisten toimijoiden kehitysvastuu lisääntyi 1980-luvulla. Etelä-Karjalassa valtiolta ryhtyi tiukentamaan otetaan maakunnan kriisipesäkkeisiin kohdistetuilla, kansalliset ja alueelliset toimijat yhdistäneillä rakennemuutosohjelmilla. Roolien vaihdokset heijastuivat sekä Etelä- että Pohjois-Karjalassa alueellisten verkostojen eheyteen ja maakunnissa toimineiden korkeakoulujen rakenteeseen ja strategioihin.

Pohjois-Karjalassa havahduttiin 1980-luvun alkupuoliskolla siihen, että vallitseva poliittis-taloudellinen ilmapiiri ei tukenut korkeakoulun toimintaa. Korkeakoulua oli kehitetty vastamaan julkiseen sektoriin nojanneen ”hajautetun hyvinvointivaltion” virkamies- ja opettajatarpeita. Kansainvälisen kilpailukyvyyn korostuessa kansallisessa puhunnassa humanistis-yhteiskuntatiedepainotteiset korkeakoulut ja yliopistot alkoivat menettää asemiaan teknillisille korkeakouluille ja kauppakorkeakouluille. Taustalla oli tiedepolitiikan painon siirtyminen länsimaisen esimerkkien mukaisesti yhteiskuntapolitiisista kytköksistä kilpailukyvyyn parantamiseen tähänneeseen teknologiapolitiikkaan⁵⁰. Pohjois-Karjalan kauppakamarin johdolla alueen kunnat ja elinkeinoelämä ryhtyivät puhumaan Joensuun korkeakouluun liitettävän teknillisen ja kauppatieteellisen tieteenalan puolesta.⁵¹

Joensuun korkeakoulun rakenteellisen kehittämisen strategiset valinnat oli kuitenkin jo teh-

ty, ja vuonna 1984 yliopistoksi ”ylennetty” laitos oli mielestään monipuolistunut riittävästi. Se viestitti seuraavaksi olevan vuorossa opetuspaikotteisen toiminnan tieteellistämisen.⁵² Elinkeinoelämä asettikin toivonsa luonnontieteisiin: matematiikan, fysiikan, kemian ja tietojenkäsittelytieteiden tutkimuksen toivottiin synnyttävän maakuntaan uuden teknologian yritystoimintaa. Kunnat ja elinkeinoelämä kuitenkin pettyivät, sillä yliopistossa haluttiin keskittyä opetuksen ja tutkimuksen laatuun, jotta kilpailukyky kiristävissä globaalissa yliopistokilvassa ei vaarantuisi. Luonnontieteissä panostettiin perustutkimukseen, eivätkä ne tarjonneet pikavoittoja teknologiskaupallisten sovellusten muodossa. Maakuntaliiton toiminnanjohtaja Osmo Kuivalainen puki sanoiksi kuntien ja elinkeinoelämän turhautumisen toteamalla vuonna 1986, että yliopistoa vaivasi ”ympäröivää yhteiskuntaa palvelevan konkreettisen soveltavan tutkimuksen puute” ja ”rohkeuden puute kokonaan uusia hankkeita [tieteenaloja] kohtaan”.⁵³

Yliopiston ja maakunnallisten toimijoiden välinen luottamus rakoili 1980-luvun puolivälissä. Maakunnalliset toimijat lähettivät opetusministeriöön omia toiveitaan yliopiston virkabudjeteista ja rakentamissuunnitelmista.⁵⁴ Yliopiston sidosryhmät olivat kärsimättömiä ja ylioptimistisiä: yliopiston toimintaperiaatteita ei ymmär-

49. JOMA, PKMA, Pöytäkirjat 1981 Ca:33, Muistio 1980-luvun aluepolitiikasta 3.4.1981; Pöytäkirjat 1983 Ca:35, Aluepolitiikan tarkistaminen Pohjois-Karjalan kannalta 6.5.1983; Perttu Vartiainen, *Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita*, Helsinki: Sisäasiainministeriö 1998.

50. Salo 2003, 306.

51. JOMA, PKKA, P-K kauppakamarin järjestämiin tilaisuuksiin liittyvät asiakirjat HC: 1, Pohjois-Karjalan kauppakamari 1954–1984; PKMA, Pöytäkirjat 1984 Ca:36, Aluepolitiikan uudistamistarve 26.11.1984.

52. Yliopisto osaltaan mukana maakunnan kehittämisessä. *Karjalainen* 8.9.1983.

53. JOMA, PKMA, Saapuneet asiakirjat Ea:48, Muistio Karjalan tutkimuslaitoksen johtokunnan yleiskeskustelusta 18.2.1986.

54. JOMA, PKMA, Saapuneet asiakirjat Ea:48, Maakuntaliiton kirje opetusministeriölle 24.2.1986 otsikolla: Joensuun yliopiston IV ja V rakennusvaihe ja uudet virat.

retty. Yliopiston rakenteellinen kasvun kiivain vaihe oli ohi, eikä se tarvinnut enää tiivistä alueellista verkostoa toteuttaakseen tavoitteitaan. Rehtorit eivät edeltäjiensä tavoin nojanneet alueskaalaan ja karjalaisuuteen. Lisäksi voimakkaasti kasvaneessa yliopistossa siirryttiin 1980-luvulla rehtorivetoisesta mallista tiedekunta- ja professorivetoiseen malliin, mikä lisäsi moniäänisyyttä ja yksiköiden välistä kilpailua ja vähensi rehtorin valtaa⁵⁵.

Yliopiston ja maakunnan yhteistyön hakiessa suuntaansa kuntien välinen nahistelu lisääntyi. Valtion vähentäessä vastuutaan Pohjois-Karjalan kehittämisestä tyhjiö ei täytynyt maakunnallisten toimijoiden yhteistyöllä, vaan kunnat vahtivat mustasukkaisesti etujaan. Maakuntaliitto ja maakuntahengen rakentamiseen osallistunut sanomalehti *Karjalainen* olivat huolissaan siitä, että ”Pohjois-Karjalan kehittämishenki oli innotonta ja neuvotonta”.⁵⁶ Aiemman teollistavan kehitysaluepolitiikan hedelmät olivat levinneet tasaisesti lääniin, mikä oli vähentänyt yleistä tyytymättömyyttä. 1980-luvulla vahvistunut polarisoituminen muutti tilanteen. Suomen nopea vaurastuminen tavoitti 1980-luvun alkupuoliskon Pohjois-Karjalassa enää suurimmat taajamat, mikä lisäsi tyytymättömyyttä maa- ja metsätalousvaltaisilla syrjäseuduilla.

Yliopisto ja sen pohjoiskarjalaiset sidosryhmät löysivät toisensa uudelleen 1980–1990-luvun taitteessa. Tämä edellytti maakunnan sisäisen ilmapiirin parantumista, maakunnallisen instituutioverkon tihtentymistä ja toimijoiden yhtenäistä näkemystä merkityksellisimmistä skaaloista. Maakuntahengen eheytymistä auttoi talouden korkeasuhdanne ja työttömyyden aleneminen. Samaan aikaan kasvoi yhteisymmärrys siitä, että kansainvälistyminen ja globaalit virtaukset koskisivat tulevaisuudessa entistä enemmän Pohjois-Karjalaa. Maakunnassa puhuttiin yleisesti siitä, ettei valtiovallan jakaman tuen varaan voinut enää laskea, vaan kansainvälistymisen haasteisiin oli vastattava kasvattamalla maakunnan aktiivisuutta ja kilpailuky-

kyä.⁵⁷ Tiivistettynä kansallinen skaala alkoi menettää asemiaan alueelliselle ja kansainväliselle skaalalle.

Pohjois-Karjalan vähittäistä kytkeytymistä globaaliin uusliberaaliin talousjärjestelmään – niin kutsuttua globalisaatiota⁵⁸ – ilmensi vuonna 1990 aloittanut Joensuun Tiedepuisto. Sen tehtäväksi asetettiin yliopistossa tuotetun tiedon siirto ja soveltaminen elinkeinoelämän ja julkisen sektorin käyttöön koulutus- ja asiantuntijapalveluiden avulla. Toimintakonsepti levisi Pohjois-Karjalaan jälkijunassa, sillä Ouluun perustettiin Suomen ja samalla Pohjoismaiden ensimmäinen teknologiakylä vuonna 1982. Myös kuudelle muulle yliopistopaikkakunnalle, Lappeenranta mukaan lukien, perustettiin 1980-luvulla teknologiakeskus.⁵⁹ Pohjoiskarjalaisten varovaisuus selittyi ennen kaikkea kansallisen skaalan institutionaalisella asemalla alueellisten toimijoiden puhunnassa. Esimerkiksi maakuntaliitossa keskityttiin 1980-luvun lopulle siihen, että valtiomisteinen metsäteollisuus monipuolistaisi maakunnassa toimivien pienten tehtaiden tuotantokapasiteettia. Aika oli kuitenkin ajanut ohi kansallisen ja alueellisen skaalan sidoksen vahvistamisen tukemalla valtion reuna-alueita valtiomisteisella raskaalla teollisuudella.⁶⁰

55. Nevala 2009, 315.

56. JOMA, PKMA, Pöytäkirjat 1986 Ca:38, Maakuntastrateginen kehittämisohjelma 3.9.1986; Yhteishenkeä. *Karjalainen* 12.4.1984.

57. JOMA, PKMA, Pöytäkirjat 1989 Ca:42, Toimitusjohtaja Esko Paajanen: Rajamaakunnan taloudelliset mahdollisuudet yrityksen näkökulmasta 7.3.1989; Pöytäkirjat 1990 Ca:44, Maakuntaohjelman seurantaraportti 26.2.1990; P-K Maakuntaliiton puheenjohtaja Kerttu Törnqvistin puhe kevätkokouksessa 18.5.1990.

58. Globaalin ja paikallisen (lokaalin) samanaikaisuudesta ks. Erik Swyngedouw, Neither Global nor Local: ”Glocalization” and the Politics of Scale. Teoksessa Kevin R. Cox (toim.) *Spaces of globalization: reasserting the power of the local*, The Guilford Press: New York 1997, 137–166.

59. Timo Lautanen & Pasi Saukkonen, *Yliopisto teknologiakeskuksessa. Näkökulmia keskusteluun korkeakoulujen alueellisesta vaikuttavuudesta*, SPATIA Raportteja 5/2003, 15.

60. Jorma Ahvenainen, *Enso-Gutzeit Oy 1872–1992 II vuodet 1924–1992*. Gummerus: Jyväskylä 1992, 631–633.

Kansallisessa pysyttäytymistä tukivat kansalliset auktoriteetit, kuten tulevaisuuden menestysreseptejä kartoittanut Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra), joka kehotti vuonna 1984 pohjoiskarjalaisia varovaisuuteen teknologiakeskusasiassa. Toinen näkyväksi kansalliseksi auktoriteetiksi mielletävä tiede- ja teknologia-asiantuntija, Helsingin yliopiston viestinnän professori Osmo A. Wiio totesi vuonna 1985 ”tietoyhteiskunnan harhoista”, että ”tieto- ja viestintäteknikasta ei tule alue- ja työllisyyskysymyksissä pelastusrengasta, vaan se voi pikemminkin uhata sitä” ja että ”perinteiset elinkeinot säilyttävät vielä pitkään asemansa toimeentulon perustana.”⁶¹

Joensuun apulaiskaupunginjohtaja Seppo Surakan ”huonoiksi riskinottajiksi” nimeämät pohjoiskarjalaiset lämpenivät globalisaatiolle ja tiedepuistolle vasta 1980–1990-luvun taitteessa. Joensuun Tiedepuisto tarjosi maakunnallisille sidosryhmilleen ohituskaistan kansainvälistymiseen. Se oli tiedepuiston toimitusjohtaja Seppo Höltän mukaan yhtä aikaa ”pohjoiskarjalainen ja kansainvälinen hanke”. Tiedepuisto sekä kuntien ja elinkeinoelämän yliopistolle lahjoittama yrityksen taloustieteen apulaisprofessori käynnistivät alueellista kilpailukykyä painottaneen puhunnan, joka lähensi Joensuun yliopistoa ja sen maakunnallisia sidosryhmiä 1990-luvulla.⁶²

Alue ohjaa korkeakoulua Etelä-Karjalassa

Valtiovallalla ja kansallisella skaalalla oli vahva rooli myös Etelä-Karjalassa, kun Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun ja sen maakunnallisten sidosryhmien kanssakäyminen alkoi tiivistyä 1980-luvulla. Metsäteollisuuden rakennemuutoksen ongelmat näkyivät konkreettisimmin Kymen läänissä, joka menetti 1980-luvun aikana yli 11 000 teollista työpaikkaa, lähes neljänneksen niiden kokonaismäärästä. Alueellinen kriisi toi läänin valtion aluepoliittisten erityistukien piiriin. Maakunnan yksityisomisteinen elinkeinoelämä ryhtyi antamaan arvoa ”valtion holhoukseksi” luokiteltaville tuille.⁶³ Valtioneuvosto ja

ministeriöt ohjasivat alueelliseen yhteistyöhön, ja kriisin heikentämät kunnat joutuivat tinkimään omista toimintamalleista ja paikallisen skaalan merkitystä korostaneesta ajattelusta. Valtion näkymättömän käden ohjaama ”pakotettu solidaarisuus” vähensi retoriikkaa dominoineen paikallisen skaalan merkitystä ja vahvistettiin alueellisen ja kansallisen skaalan yhteen kietoutumista.

Metsäteollisuuden rakennemuutos sitoi myös Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun tiiviimmin osaksi Etelä-Karjalaa. Valtioneuvosto ja alueelliset toimijat edellyttivät siltä johtavaa roolia rakennemuutoksen lieveilmiöiden lääkittämisessä. Korkeakoulu joutui rajoittamaan suunnitelmia keskittyä omaehtoiseen ”tehokkaaseen pienuuden ekonomiaan”, mikä tarkoitti olemassa olevien ainelaitosten virittämistä kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailukykyisiksi. Periaatepäätös teknillis-kaupallisten korkeakoulujen nostamiseksi jalustalle valtioneuvoston ohjelmissa ja ministeriöiden suunnitelmissa lisäsi resursseja, jolloin korkeakoulu pystyi vastaamaan myös alueellisiin ja paikallisiin toiveisiin.⁶⁴

Korkeakoulun ja sen eteläkarjalaisten sidosryhmien kanssakäyminen ei ollut kitkatonta. Korkeakoulun pyrkimys vastata sitä ympäröivän

61. JOMA, PKKA, Hallituksen, johtokunnan ja valiokuntien pöytäkirjat 1984 Ca:22, Teollisuusvaliokunnan ptk. 25.6.1984; PKMA, Saapuneet asiakirjat 1985 Ea:46, Osmo A. Wiio: Maan tasapuolisen kehittämisen mahdollisuudet tietoyhteiskunnassa? 6.2.1985; Lehtileikkeet 1978–88 Uc:9, Bertil Roslin Joensuussa: Teknologiakeskuksia ei pidä kiirehtiä, päiväämätön lehtileike vuodelta 1984.

62. JOMA, PKKA, Hallituksen, johtokunnan ja valiokuntien pöytäkirjat 1987 Ca: 25, Teollisuusvaliokunnan ptk. 21.10.1987; PKMA, Pöytäkirjat 1989 Ca:42, Rajamaakunnan taloudelliset mahdollisuudet 10.3.1989; Pöytäkirjat 1991 Ca:45, Seppo Hölttä: Joensuun tiedepuisto – pohjoiskarjalaista ja kansainvälistä yhteistyötä 26.10.1990; Joensuun apulaiskaupunginjohtaja Seppo Surakan haastattelu 1.10.2012.

63. *Kymi-neuvottelukunnan mietintö*, Valtioneuvosto: Helsinki 1988; *Kymen läänin koulutuksen kehittämissuunnitelma 1991–1996*, Kymen lääninhallitus: Kouvola 1990, 3.

64. Kohvakka 2009, 143–159.

yhteiskunnan toiveisiin sen omista lähtökohdista ja erikoistuneesta profiilista käsin ei sopinut edelleenkään kaikille Etelä-Karjalassa. 1990-luvun alkuun mennessä korkeakoulun yhteyteen perustetuista uusista tieteenaloista ja oppiaineista kauppatieteet, tietotekniikka sekä metsäteollisuuden tarpeita palvellut puun mekaaninen ja kemiallinen tekniikka olivat lähtöisin korkeakoulun kaakkoissuomalaisten sidosryhmien aloitteellisuudesta tai alueen erityistarpeista. Korkeakoulu ei vastustanut aluevaltauksia, mutta halusi rehtori Juhani Jaakkolan mukaan toteuttaa ne ajan mittaan, vaarantamatta olemassa olevien laitosten ja osastojen kehitystä ja opinahjon kansainväliseen vaikuttavuuteen pyrkivää erikoiskorkeakoulustatusta⁶⁵. Tämä ei sopinut kärsimättömästi nopeita ratkaisuja odottaneille rakennemuutoskuntien ja elinkeinoelämän edustajille.

Alueellisen aspektin ja kansainvälisen kilpailukyvyyn vastakkaisuus on siinä mielessä paradoksaalista, että ajaessaan korkeakoulun rakenteellista kasvua ja vaatiessaan siltä vahvempaa alueellista vaikuttavuutta sidosryhmät tavoittelivat välineitä Etelä-Karjalan ja sen elinkeinoelämän kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistamiseen. Korkeakoulu sitä vastoin koki alueellisen roolin korostumisen resurssija hajottavana uhkana omalle kehitykselleen kansainvälisesti tunnetuksi ja tunnustetuksi tiedeyhteisöksi.

Näkökulmien kilpailussa korkeakoulu joutui joustamaan. Kymen läänin kriisi sai valtiovallan edustajat kuuntelemaan alueellisten vaikuttajien toiveita. Vahvimmin korkeakoulu ”sosiaalis-tettiin spatiaalisesti” osaksi Kaakkois-Suomea, kun sen yhteyteen perustettiin 1980- ja 1990-luvun taitteessa uudet koulutusohjelmat sekä puun kemiallisen että mekaanisen tekniikan alalla. Korkeakoulun suuntautuminen metsäteollisuuden tukemiseen palveli sekä kriisin keskellä painivaa Kymen läänin paperi- ja selluteollisuutta että kansantaloudellisesti elintärkeää metsäsektoria. Koko alaa edustanut Metsäteollisuuden keskusliitto vaati kilpailun ja teknologis-

ten innovaatioiden nimissä vastavoimaa Helsinki-keskeiselle puunjalostustekniikan koulutukselle ja tutkimukselle.⁶⁶ Korkeakoulun sitominen Kymen läänin johtavaan elinkeinoon oli osoitus siitä, että niin alueella kuin valtioneuvostossa uskottiin perinteisiin selviytymiskeinoihin. Metsäteollisuuden keskusliiton johtaja Heikki Pärnänen esitti 1980-luvun puolivälissä epäilyksensä uuden huipputeknologian kyvystä haastaa metsäala Kaakkois-Suomen elinkeinoelämän selkärangan⁶⁷.

Etelä-Karjalassa Pärnäsen kaltaiset kansalliset auktoriteetit eivät onnistuneet hillitsemään intoa uuden teknologian esiinmarssiin. Vuonna 1982 eräät tietotekniikkaan nojanneet pienyritykset olivat esittäneet innostuneena Lappeenrannan teknilliselle korkeakoululle ideoitaan tietotekniikasta uutena tieteenalana⁶⁸. Voimakkaaseen rakenteelliseen kasvuun skeptisesti suhtautunut korkeakoulu hylkäsi tuolloin idean. Pari vuotta myöhemmin maakuntaliitto ja kauppakamari sekä kansallinen auktoriteetti, posti- ja telelaitos, saivat yhteisneuvotteluissa korkeakoulun pään kääntymään. Tietotekniikan koulutusohjelma aloitti 1980-luvun puolivälissä, kun valtioneuvosto myönsi uudelle tieteenalalle ensimmäiset professuurit.⁶⁹

Etelä-Karjalaan toivottiin korkeakoulun tietoteknisen osaamisen myötä syntyvän metsäteollisuuden rinnalle uusia korkean teknologian

65. Juhani Jaakkola, *Suuntaa ja synergiaa – rehtorin puheita yliopiston alkuvuosikymmeniltä*. Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu: Hämeenlinna 1998, 112–120, 140–147.

66. Niklas Jensen-Eriksen, *Metsäteollisuus, markkinat ja valtio 1973–1995*. Teoksessa Markku Kuisma (toim.) *Kriisi ja kumous. Metsäteollisuus ja maailmantalouden murros 1973–2008*. SKS: Helsinki 2008, 150; Kohvakka 2009, 152, 173–184.

67. Koskivirta 2010, 356.

68. Etelä-Karjalan kauppakamarin tietoliikennevaliokunnan puheenjohtaja Ilkka Snellmanin (ent. Virkkunen) haastattelu 22.5.2009.

69. MMA, EKMA, Hallituksenpöytäkirjat 1983–1984 Cb 5, Hallituksen ptk. 21.6.1983; Etelä-Karjalan kauppakamarin vuosikertomus 1984; Kohvakka 2009, 165–168.

yrityksiä. Tieteellisen tiedon siirtämistä ja soveltamista varten Lappeenrannan kaupunki perusti teknologiakeskus Kareltekin vuonna 1984.⁷⁰ Tässä suhteessa Etelä-Karjalan maakunnassa oli Pohjois-Karjalaa aiemmin halukkuutta riskinottoon, mitä saattoi selittää erilainen skaalapainotus. Etelä-Karjalassa oli totuttu ”glokalisaaion” hengessä toimimaan ”omillaan” ja korostamaan kansainvälisen kilpailukyvyyn merkitystä yksityisomisteiselle metsäteollisuudelle, mikä osaltaan saattoi kannustaa oma-aloitteiseen riskinottoon.

Myös kauppatieteiden saaminen korkeakouluun oli sidosryhmien johdonmukaisen painostuksen tulosta. Tuskastuneena korkeakoulun tapaan asettaa valtakunnallinen tarve alueellisen edelle Lappeenrannan kaupunki ja varallisuuttaan miljoonaomaisuudeksi kartuttanut Viipurin Taloudellinen Korkeakouluseura päättivät temmata asiassa aloitteen itselleen. Kaupunginjohtaja ja korkeakouluseuran jäsen Jarmo Kølhi tiivistä vallitsevat tunnot toteamalla, että Lappeenrannan kaupungilla ”isänä” ja korkeakouluseuralla ”hyvänä haltijattarena” oli oikeus vaikuttaa korkeakoulun kehittämiseen. Seuran puheenjohtaja, Sortavalassa syntynyt Helsingin kauppakorkeakoulun emeritusprofessori Mika Kaskimies tuki Kølhiä tuomalla julki, että korkeakouluseura ryhtyisi kauppatedekysmyksessä oma-aloitteisiin toimiin, mikäli korkeakoulu ei osoittaisi riittävää aktiivisuutta.⁷¹

Korkeakouluseura, jonka jäsenkuntaan oli vuosien saatossa liittynyt arvovaltaisia karjalais-taustaisia elinkeinoelämän ja virkamieskunnan edustajia, onnistui käyttämään 1980-luvun jälkipuoliskolla vallinnutta taloudellista noususuhdannaetta ja kaupallisen alan statuksen nousua hyväkseen kehittyvässä kilpailukyky-Suomessa. Lappeenrannan kaupungin ja Etelä-Karjalan kauppakamarin kanssa korkeakouluseura painosti korkeakoulua aktivoitumaan asiassa vetoamalla ennen kaikkea jo myönnettyihin lahjoitusprofessoreihin sekä muuhun taloudelliseen ja henkiseen tukeen, jota korkeakoulu oli alueelli-

silta sidosryhmiltään saanut perustamisestaan lähtien. Tämä napanuora rajoittikin merkittävästi korkeakoulun mahdollisuuksia toimia omista lähtökohdista.⁷²

Saatuun korkeakoulun myöntyväiseksi aloitteeseen painostusryhmä ryhtyi pehmittämään opetusministeriötä hyödyntäen siellä työskennelleitä jäseniään. Vetoamalla Viipurin kansainvälisen kaupan perinteisiin, joita korkeakouluseura edusti ja ulkomaankaupan osaamisen kasvattamiseen panostanut Lappeenranta vaali, painostusryhmä yritti saada Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun niiden yliopistojen joukkoon, joihin opetusministeriö suunnitteli kansalliseksi painopistealaksi nostettua kauppatieteellistä koulutusta. Helpottaakseen ministeriön päätöstä korkeakouluseura, Lappeenrannan kaupunki ja Etelä-Karjalan elinkeinoelämä lupautuivat kustantamaan koulutuksen aloittamisen kahden uuden lahjoitusprofessorin voimin, jotka täydentäisivät kahta 1970–1980-luvun taitteessa lahjoitettua professuuria. Kirsikkana kakun päällä korkeakouluseura ja kaupunki sitoutuivat kustantamaan korkeakoulun IV rakennusvaiheen, niin sanotun Viipuri-talon, jonka valtio lupasi maksaa takaisin, kun kiinteistön käyttöönnotosta oli kulunut viisi vuotta.⁷³

70. Kohvakka 2009, 159–165.

71. LKA, JKA, Puheet 1972–1985 Ha:2, Jarmo Kølhin puhe Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan 15-vuotisjuhlassa 19.10.1984; VITAKO, Hallituksen pöytäkirjat 1977–89 Ca:3, Hallituksen ptk. 24.10.1986; ks. myös Kohvakka 2009, 185.

72. LKA, VITAKO, Vuosikokouspöytäkirjat 1976–89 Cb:2, Vuosikokouksen ptk. 29.3.1988; JKA, Kirjetoisteet liitteen ym. 1988–89 Fa:9, Kaupallisen korkeakoulutuksen aloittaminen LTKK:ssa, Jarmo Kølhin kirje LTKK:n hallitukselle 14.6.1988.

73. LKA, VITAKO, Työvaliokunnan pöytäkirjat 1977–89 Cc:2, VITAKO:n kirje opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston osastopäällikkö Markku Linnalle 13.12.1988; Etelä-Karjalan kauppakamarin lausunto valtioneuvostolle kauppatieteellisen koulutuksen aloittamiseksi Lappeenrannassa 19.10.1989, *Etelä-Karjalan kauppakamari* 5/1989, 32; ks. myös Kohvakka 2009, 190–191.

Kansainvälisen skaalan merkitystä korostanut argumentaatio sai hankkeen vuonna 1988 tyrmänneen opetusministeriön muuttamaan mielensä.⁷⁴ Suomessa oli 1980-luvulla purettu keskusjohtoista sääntelyä ja siirretty kehitysvastuuta alueelliselle ja paikalliselle tasolle. Tämä ja Suomen kansainvälistä kilpailukykyä painottanut retoriikka olivat nostaneet teknillis-taloudelliset tieteenalat kansalliseen erityisasemaan. Lisäksi Neuvostoliitossa harjoitetun, suunnitelmatalouteen lievennyksiä tuoneen perestroika-politiikan odotettiin lisäävän Kaakkois-Suomen maantieteellistä merkitystä idänkaupassa. Niinpä ei ollut yllätys, että opetusministeriö päätyi vuonna 1990 antamaan Oulun yliopiston ohella Lappeenrannan teknilliselle korkeakoululle luvan aloittaa kansainvälistä painotteisen, tekniikkaan vahvasti kytköksissä olleen poikkitieteellisen kauppatieteen koulutusohjelman suunnittelun.⁷⁵

Kohti kansainvälisyyttä ja kilpailua

Rakenteeltaan ja toimintakulttuuriltaan kesken eräiset korkeakoulut ovat alttiita ulkopuolisille vaikutuspyrkimyksille. Lappeenrannassa ja Joensuussa korkeakoulujen alueellisten sidosryhmien merkittävyys on ollut kytköksissä siihen, kuinka tiheän organisatoristen instituutioiden painostusverkoston ne ovat onnistuneet luomaan. Vähintään yhtä ratkaisevaa on ollut se, että alueellinen painostusverkko on muuttunut ylipaikalliseksi ulottuen keskeisiin ministereihin ja virkamiehiin. Joensuussa tämä toteutui vahvimmin 1970-luvulla ”hajautetun hyvinvointivaltion” aikana, jolloin alueellisen ja kansallisen skaalan merkitystä korostaneet diskurssit olivat niskan päällä. Lappeenrannassa alueelliset intressit toteutuivat parhaiten 1980-luvulla, jolloin metsäteollisuuden kriisi toi kansallisen skaalan merkitystä vahvistaneen valtiovallan Etelä-Karjalaan ja pakotti riitaisat alueelliset toimijat keskinäiseen solidaarisuuteen. Yhtä lailla merkittävää oli kansainvälisen kilpailukyvyn korostuminen ja keskusjohtoisuuden purkaminen, jotka

antoivat tilaa alueelliselle ja paikalliselle oma-aloitteellisuudelle.

Toinen tämän artikkelin tulos on se, että vaikuttaessaan korkeakoulujen rakenteeseen ja toimintalinjoihin alueelliset sidosryhmät osallistuvat skaalojen muokkaamiseen. Ne eivät toisin sanoen toimineet miltään valmiiksi annettulta skaalalta tai tasolta, vaan käyttivät puhunnassaan ja toiminnassaan erilaisia skaaloja antaen niille eri aikoina erilaisia merkityksiä.⁷⁶ Skaalat kietoutuivat kontingentilla tavalla toisiinsa ja niiden rajat hämärtyivät. Tämä näkyi siinä, että korkeakoulun kehityksen kannalta merkityksellisten organisatoristen instituutioiden edustajilla oli jäsenyyksiä myös muissa organisaatioissa ja instituutioissa, joiden skaaloille antamat merkitykset vaihtelivat ajan ja paikan mukaan.

Syntyneet ”poikkiskaalaiset verkostot” ovatkin monen tekijän summa, eivätkä ne vastaa aina samalla tavalla vallitseviin oloihin ja paineisiin. Käyttämäni vertaileva ote on tehnyt näkyväksi kahden alueen eron. 1970-lukua dominoinut ”hyvinvointivaltiokapitalismi” ja seuraavalla vuosikymmenellä päätään nostanut ”kilpailuvaltiokapitalismi” näyttäytyivät korkeakoulujen erilaisena kehityksenä Etelä- ja Pohjois-Karjalassa. Kansalliseen ja kansainväliseen yliopistokenttään suhteutettuna tapaukset heijastavat rakenteellisten erityispiirteidensä kautta vähittäistä siirtymistä kansallisen skaalan, keskusjohtoisuuden ja sosiaalisen ja alueellisen tasauksen dominanssista kohti kansainvälisempää, alueellisesti keskitettympää ja kasvavan kilpailun väritämää ajanjaksoa, joka on jättänyt jälkensä yhteiskuntaan, myös yliopistolaitokseen, niin Suomessa kuin muualla.⁷⁷

74. Kohvakka 2009, 191–192.

75. *Ylioppilassamatyöryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1988:11; Idänkaupan teemanumero. *Etelä-Karjalan kauppakamari* 3/1989; Markku Linnan tiedonanto; ks. myös Moisio 2012, 171–172; Salo 2003, 458.

76. Mansfield 2005.

77. Brenner 2004; Heiskala & Luhtakallio 2006; Moisio 2012; Rüegg 2011; Salo 2003. *Nyt julkaistu Mikko Kohvakan artikkeli on käynyt läpi tieteellisen vertaisarvioinnin.*